

ДО 75-РІЧЧЯ ІВАНА ІВАНОВИЧА МОВЧАНА

20 грудня 2014 р. відомому українському археологу, старшому науковому співробітнику Інституту археології НАН України Івану Івановичу Мовчану виповнюється 75 років.

Народився І.І. Мовчан у 1939 р. в с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької обл. в багатодітній селянській родині. З 1954 р. Закінчив неповну середню школу та навчався в педагогічному училищі — у м. Гуляйполь та в м. Нікополь. З 1958 р. працював учителем початкових класів у рідному селі, а згодом служив в армії. Після демобілізації у 1961 р. вступив на історико-філологічний факультет Донецького педагогічного інституту. Ще студентом він брав участь в археологічних розвідках на р. Кальміус, результатом яких стало відкриття багатозарового поселення епохи міді—бронзи Роздольне. Пізніше під керівництвом В.М. Гладиліна досліджував Кам'яну Могилу.

У 1963 р. І.І. Мовчан переїздить у Київ, де продовжує навчання на кафедрі археології Історичного факультету Київського університету ім. Т. Шевченка, очолювану Л.М. Славніним, яку успішно закінчив у 1967 р. і отримав диплом історика-археолога. Під час навчання активно працював у експедиціях Інституту археології АН УРСР.

Участь у розкопках під керівництвом С.М. Бібікова поблизу с. Гребені на Дніпрі пробудили в І.І. Мовчана інтерес до яскравої трипільської культури. Надалі він активно працює у багатьох експедиціях, що вивчали Трипілля: Шкарівка, Миропілля, Веселий Кут, Гарбузин, Березівка тощо. Разом з О.В. Цвек було відкрито та вивчено на Кіровоградщині унікальний виробничий комплекс трипільської культури з шахтами із видобутку та майстернями з обробки кременю. Цій проблематиці присвячена ціла серія статей І.І. Мовчана.

З 1965 до 1970 рр. І.І. Мовчан очолював філію архітектурно-історичного заповідника «Со-

фійський собор», пам'ятку архітектури XII ст. — Кирилівську церкву. Під його безпосереднім керівництвом проводяться архітектурно-археологічні дослідження та реставраційні роботи в заповіднику. Саме в цей час формується головне коло його наукових інтересів — епоха Київської Русі, зокрема історія, археологія та архітектура стародавнього Києва.

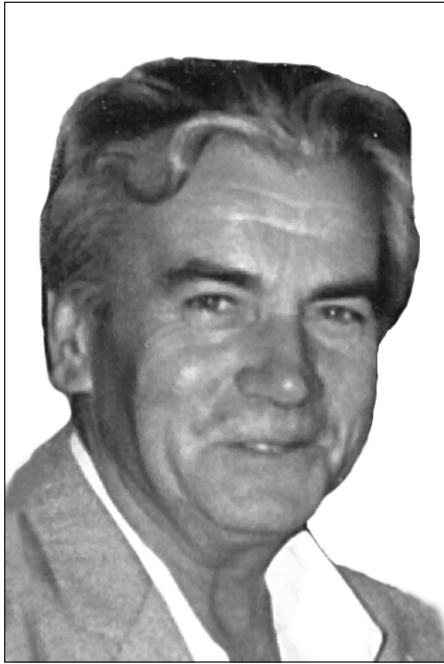
У 1968 р. побачила світ його невелика за обсягом, але змістовна книжка «Кирилівська церква», у якій ідеться про найвіддаленіший від історичного ядра старого міста Кирилівський монастир і однойменну церкву.

У 1970 р. І.І. Мовчан переходить на роботу в Інститут археології НАН України у новостворену Київську постійно діючу археологічну експедицію, яка здійснювала широкомасштабні розкопки стародавнього міста. Він очолює один з найбільших загонів експедиції — Києвоокольний, завданням якого стало вивчення околиць Києва IX—XIII ст.

Розкопками 1971—1988 рр. відкрито залишки літописного Красного двору, досліджено архітектуру Михайлівського собору Видубицького монастиря, Китаївський комплекс (городище, курганний могильник і поселище). У районі Республіканського стадіону (вул. Червоноармійська, 57) виявлено давньоруське селище, яке дослідником інтерпретується як літописне село Предславине. Обстежено і розкопано печери Києво-Печерського монастиря.

Для з'ясування ролі околиці в системі оборони стародавнього Києва важливе значення мало відкриття і розкопки укріпленого пункту на західній околиці міста (на території парку поблизу станції метро «Берестейська»).

На підставі нових матеріалів з розкопок, зіставленні писемних джерел з археологічними, дослідник локалізував ряд нових об'єктів, визначив значення околих районів для міста.

Археологічні дослідження дали змогу І.І. Мовчану зробити важливий висновок, що околиці міста стародавнього Києва були невід'ємною його частиною, почавши формуватись ще у IX ст., були природним його продовженням. Вдалося простежити етапи становлення давньокиївської околиці, показати її роль в економічному, політичному та культурному житті міста.

У 1986 р. І.І. Мовчан захистив кандидатську дисертацію «Історична топографія околиці стародавнього Києва», а в 1993 р. — видрукував монографію «Давньокиївська околиця». Упродовж 1981—1986 рр. Іван Іванович брав участь (разом з П.П. Толочком і В.Д. Бараном) у розкопках західнослов'янського городища Старигард (ФРН). Про результати розкопок 1991 р. у Німеччині вийшла друком книжка «Старигард-Ольденбург», автори якої — німецькі та українські вчені.

З 1990 до 2005 р. І.І. Мовчан очолював комплексну Старокиївську експедицію з досліджень Верхнього Києва та околиць стародавнього міста IX—XIII ст., якою досліджено житлові

квартали та оборонні споруди київського дитинця; могильники, храми (Ірининська церква та ін.), окремі боярські садиби, оборонні рови «міста Ярослава», оборонну систему Копиревого кінця і його могильники; Щекавицький могильник; Китаївський курганий могильник та деякі пам'ятки пізнього середньовіччя в Києві. Виявлені матеріали стали надійним джерелом для написання багатьох статей, збагатили науку новими даними про стародавнє місто IX—XIII ст. Багато праці він доклав у підготовку та святкування 1500-річчя Києва, організації археологічних виставок в Україні й за рубежом.

І.І. Мовчан — автор понад 90 наукових статей, трьох монографій, розділів у колективних монографіях («Новое в археологии Киева» та ін.).

За цикл наукових робіт з історії середньовічного Києва (1972—1982 рр.) І.І. Мовчану (разом з іншими авторами) присуджено Державну премію в галузі науки і техніки 1983 р.

Паралельно з польовою і науковою діяльністю І.І. Мовчан проводив і велику науково-організаційну, педагогічну і громадську роботу, займався публіцистичною і лекторською діяльністю, був активним учасником багатьох міжнародних і республіканських конгресів, конференцій. Він тривалий час був членом Вченої ради і головою профспілки Інституту археології НАН України, головою секції пам'яток археології Київської міської організації Товариства охорони пам'яток історії та культури України.

І.І. Мовчан зробив гідний внесок у збереження охорони національної історико-культурної спадщини України і зараз, знаходячись на заслуженому відпочинку, щедро ділиться своїми багатогранними знаннями та досвідом з молодим поколінням археологів.

Доброта, чуйність і доброзичливість Іван Івановича викликають повагу і вдячність усіх, кому довелося працювати і спілкуватися з ним.

Тож, вітаючи І.І. Мовчана з ювілеєм, колеги і друзі зичать йому міцного здоров'я, довгих літ життя. Хай буде світлим кожен день у Вашому житті, хай негарзди завжди Вас обминають.